

บทที่ 1 บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ไม่รู้จะทำอะไรแล้วหรือ ?

หมดหนทางแล้วหรือ ?

นี่เป็นคำถามที่มักจะมีขึ้นเสมอเมื่อมีคนหยิบยกงานที่เคยมีผู้ทำไว้ก่อนแล้วมาทำซ้ำ ในกระบวนการสร้างสรรค์งานทางด้านสื่อสารมวลชน หลายคนมองว่าต้องเริ่มต้นจากการจับงานใหม่ที่ที่ยังไม่เคยมีใครทำมาก่อน เพื่อแสดงออกซึ่งความคิดสร้างสรรค์ และมักจะมองว่าการผลิตซ้ำงานเป็นการกระทำที่ปราศจากความคิดสร้างสรรค์ ไม่ว่าจะเป็นการผลิตซ้ำทั้งหมด การผลิตซ้ำเฉพาะบางส่วน หรือการหยิบยืมบางฉาก บางตอน บางบท มาจากงานชิ้นอื่น ๆ ความคิดเช่นนี้ยังคงมีอยู่และทุกครั้งที่มีการผลิตซ้ำเรามากจะได้ยิน ได้เห็นการวิพากษ์วิจารณ์ ในเชิงลบไว้ก่อนอยู่เสมอ

นอกจากนี้การผลิตซ้ำงานทางด้านสื่อสารมวลชน อย่างเช่น ภาพยนตร์ หรือละครโทรทัศน์ ยังต้องเผชิญกับการเปิดรับของสังคมที่มีต่องานที่ผลิตซ้ำอีกด้วย ซึ่งแน่นอนว่างานที่มีการนำมาผลิตซ้ำโดยส่วนใหญ่จะเป็นงานที่เคยประสบความสำเร็จมาก่อน ผู้สร้างจึงต้องเผชิญกับความคาดหวังของคนบางกลุ่มที่ต้องการให้งานที่ผลิตซ้ำออกมาเหมือนกับงานชิ้นเก่า ให้ความรู้สึกเดิมๆ ที่พวกเขาได้เคยสัมผัสมาก่อนแล้ว ซึ่งหากทำตามความคาดหวังของคนกลุ่มนี้ก็จะได้ยินคำวิจารณ์ว่า "ก็อปปี้" , "ไม่มีความคิดสร้างสรรค์" ฯลฯ แต่กลุ่มที่คาดหวังให้งานผลิตซ้ำเหมือนเดิมนี้เป็นกลุ่มเป้าหมายกลุ่มใหญ่ที่ผู้สร้างไม่อาจจะละทิ้งได้ ในขณะที่มีคนอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งต้องการให้งานผลิตซ้ำที่ออกมามีการตีความใหม่ สร้างมุมมองใหม่ๆ ในตัวงาน จึงไม่ใช่เรื่องง่ายที่จะหยิบจับงานเก่าที่เคยประสบความสำเร็จมาก่อนมาทำซ้ำให้ประสบความสำเร็จอีกครั้ง

ดังนั้นภาพยนตร์ที่เกิดจากการผลิตซ้ำย่อมจะมีลักษณะที่แตกต่างกันออกไปตามความคิดของผู้สร้าง ในความเห็นของ Stuart Hall การผลิตซ้ำใหม่ (reproduction) นั้นหากมองในแง่ของระบบความหมาย อาจแบ่งได้เป็น 2 ประเภท ประเภทแรกคือ "การผลิตซ้ำขึ้นมาใหม่แต่ยังคงความหมายเดิม" และอีกประเภทหนึ่ง "การผลิตซ้ำขึ้นใหม่เพื่อสร้างความหมายใหม่ที่ขัดแย้งต่อ

ความหมายเก่าที่มีอยู่" หรือขัดต่อสามัญสำนึกที่ผู้รับสารมีอยู่ หรือคัดค้านต่อความรู้ที่ยอมรับกัน โดยปริยาย (กาญจนา แก้วเทพ, 2541) นั่นหมายความว่า การนำผลงานมาผลิตซ้ำไม่จำเป็นต้องเหมือนเดิมเสมอไป

การสร้างสรรค คืออะไร ?

ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช (2536) กล่าวว่า ศัตรูตัวร้ายในงานสร้างสรรค์ทั้งหลายทั้งปวง ก็คือ "ความคุ้นเคย" นั่นหมายความว่า งานสร้างสรรค์จะเป็นสิ่งสร้างสรรค์ได้ก็ต่อเมื่องานนั้น ๆ ได้เสนอ มุมมองใหม่ ๆ ให้แก่สิ่งที่เรารู้คุ้นเคยอยู่แล้ว หรือทำสิ่งที่คุ้นเคยให้ไม่คุ้นเคยนั่นเอง เช่นเดียวกับ ความเห็นของ นันทขว้าง สิริสุนทร (สัมภาษณ์ 28 มีนาคม 2545) ที่มองว่างานสร้างสรรค์ใน ภาพยนตร์ผลิตซ้ำนั้นต้องดูที่ บท การนำเสนอ และการเล่าเรื่อง ว่ามีสิ่งใหม่ ๆ ให้กับคนดูหรือไม่

ขณะที่สนานจิต บางสะพาน (สัมภาษณ์ 29 มีนาคม 2545) เห็นว่าการที่จะมองว่าภาพยนตร์เรื่องนั้นสร้างสรรค์หรือไม่สร้างสรรค์ ดูได้จากตัวเนื้อหา โครงเรื่องและการดำเนินเรื่อง ที่มีความแตกต่างออกไป และดูการนำเสนอว่าวิธีการนำเสนอ นั้นสอดคล้องกับยุคสมัยหรือไม่

งานสร้างสรรค์ในงานภาพยนตร์นั้นสามารถเกิดขึ้นได้จากหลาย ๆ ส่วนด้วยกัน ตั้งแต่ แง่มุมใหม่ มุมมองใหม่ เทคนิควิธีใหม่ จากการใช้มุมมองภาพ แสง เสียง การตัดต่อ แต่ก็มีภาพยนตร์หลายต่อหลายเรื่องที่ได้รับคำวิจารณ์จากนักวิจารณ์ว่ามีความสร้างสรรค์เป็นเยี่ยม แต่ไม่ได้รับการต้อนรับจากคนดู หรืออีกนัยหนึ่งคนดูไม่สามารถเข้าใจได้ว่าผู้สร้างต้องการนำเสนออะไร นั่นคือการสื่อความหมายระหว่างผู้สร้าง (ผู้เข้ารหัส) ไม่สัมพันธ์กับการแปลความหมายของผู้ดู (ผู้ถอดรหัส) ซึ่งการสื่อความหมายนี้เป็นหัวใจหลักในงานด้านสื่อสารมวลชน ดังนั้นภาพยนตร์ที่มีความสร้างสรรค์จึงควรที่จะต้องสร้างสรรค์ไปพร้อม ๆ กับการยอมรับของสังคม

เมื่อพูดถึงการผลิตซ้ำในภาพยนตร์ไทย หนึ่งในเรื่องราวที่ถูกนักกลับมาทำซ้ำครั้งแล้วครั้งเล่าผ่านสื่อภาพยนตร์และสื่ออื่น ๆ คู่กับคนไทยมาเป็นเวลายาวนาน ก็คือตำนาน "แม่นากพระโขนง" ฝีมือแม่นากพระโขนงเป็นเรื่องที่เล่าขานกันมากกว่า 120 ปี ผู้คนได้ถูกปลูกฝังความเชื่อในเรื่องความน่ากลัวของแม่นากมานานนัก ความเชื่อดังกล่าวทั้บถมกันมาด้วยพลังของมหรสพนาทานชนิดจากหนังสือคำกลอนสุลิกะ ลำตัด ละคร เพลงข่อย เพลงพื้นบ้าน และความน่ากลัวของ "แม่นากพระโขนง" มาสุดขีดเอาเมื่อเป็นภาพยนตร์นี่เอง

แม่นากพระโขนงถูกนำมาสร้างเป็นภาพยนตร์ครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2479 โดย ม.ร.ว. อนุศักดิ์ หัสตินทร เรื่อง “นางนาคพระโขนง” เป็นภาพยนตร์เงียบขาวดำ ต้องใช้ผู้พากย์ขณะฉาย ต่อมาปี 2480 มีการสร้าง “นาคพระโขนง” โดย นายอบ โหมตประดิษฐ์ ซึ่งเป็นข้าราชการในรัชกาลที่ 6 อีกหนึ่งฉบับ ซึ่งประสบความสำเร็จทางด้านรายได้เป็นที่น่าพอใจ ต่อจากนั้นก็มีการสร้าง “นางนาคพระโขนง” ตามมาอีกสองฉบับ โดยสร้างในปี 2495 และ 2498 ซึ่งหนึ่งในสองฉบับนี้ น่าจะเป็น “นางนาคพระโขนง ภาคพิเศษ” ที่ยังมีฟิล์มเหลือเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ภาพยนตร์ อยู่ และนับเป็นฉบับเก่าแก่ที่สุดที่ยังสามารถหาชมได้

จนถึงปี 2502 เสนต์ โกมารชุน ได้หยิบเรื่องแม่นากมาสร้างเป็นภาพยนตร์อีกครั้ง คราวนี้เป็นภาพยนตร์สี แต่ยังเป็นภาพยนตร์เงียบ ต้องใช้คนพากย์เวลาจัดฉายเหมือนเดิม ซึ่งแม่นากฉบับนี้ เป็นฉบับที่โด่งดังมาก ข้อมูลในโปสเตอร์ระบุว่า เป็นหนังที่ทำเงินล้านในเวลาไม่กี่วัน เป็นแรงผลักดันให้ผู้สร้างคนเดิมสร้างภาคต่อขึ้นอีกครั้งในปี 2505 ในชื่อ “วิญญาณรักแม่นาคพระโขนง” อีก 8 ปีต่อมา “แม่นาคพระนคร” ก็ถือกำเนิดขึ้นโดยใช้โครงเรื่องเดิมแต่มีการปรุงแต่งให้มีความทันสมัยมากขึ้น จากนั้นแม่นากก็เริ่มมีรสชาติที่เผ็ดเพี้ยนออกไปเป็นฝรั่งผอมทอ้งบ้าง ไปถ่ายต่างประเทศบ้าง นั่นคือ

“แม่นาคพระโขนง” (2514) “แม่นาคอเมริกา” (2518) “แม่นาคบุกโตเกียว” (2519) และในปี 2520 ทายาทของผู้สร้าง “แม่นาคพระโขนง” ฉบับเก๋ียวกราวปี 2502 ก็หวนกลับมาสร้างใหม่ โดยใช้โครงเรื่องเดิม ตามด้วยภาคต่อ “วิญญาณรักแม่นาคพระโขนง” (2522) และยังมีผู้สร้างภาพยนตร์อื่น ๆ ทำออกมาอีกเป็นระยะตั้งแต่ “แม่นาคภาคพิสดาร” (2528) “แม่นาค 30” (2530) “แม่นาคคืนชีพ” (2532) “แม่นาคเจอบ๊อบ” (2535) “สัญญาใจแม่นาคพระโขนง” (2535) “แม่นาค” (2539) ซึ่งเป็นภาพยนตร์สั้น 33 นาที (ศิวาภรณ์ พงษ์สุวรรณ, 2542)

เป็นที่น่าสังเกตว่าผู้ที่เคยสร้างหนังแม่นากมาแล้ว มักจะหวนกลับมาสร้างใหม่อีกหลายครั้ง ไม่ว่าจะเป็นทีมสร้างของตระกูล โกมารชุน กับแม่นากพระโขนง 3 เรื่อง หรือทีมสร้างของสุริยน ดวงทองดี ที่สร้างแม่นากพระโขนงมาแล้วถึง 15 เรื่อง อัศวเดช ดวงทองดี และ พิรัชย์ น้อยรอด (สัมภาษณ์, 9 พฤษภาคม 2545) ผู้ที่เคยสร้างภาพยนตร์แม่นากพระโขนงให้เหตุผลว่า เป็นเพราะการสร้างภาพยนตร์แม่นากพระโขนงในแต่ละครั้ง สามารถทำรายได้ให้กับผู้สร้างทุกครั้งแม้ว่าระยะห่างในการสร้างจะไม่มากก็ตาม ซึ่งไม่มีศิลปินไทยที่จะทำได้อย่างแม่นากพระโขนง

เมื่อมาดูในส่วนของเรื่องราว หนึ่งแม่นากส่วนใหญ่จะมีโครงเรื่องเดียวกัน ว่าด้วยเรื่องของ ทิดมากกับแม่นากคู่ผัวเมียที่รักกันมาก ทิดมากต้องไปเป็นทหารขณะที่แม่นากท้อง เมื่อทิดมาก กลับมาบ้านไม่รู้ว่าแม่นากได้คลอดลูกตายทั้งกลมจึงยังคงอาศัยอยู่ด้วยกันดังเดิม จนเมื่อเห็นเมีย หยิบมะนาวด้วยมือที่ยาวมากจึงรู้ความจริงและหนีเตลิดไป ส่วนแม่นากก็ออกตามหาทิดมากด้วยความรัก และแผลงฤทธิ์ต่าง ๆ นานา และในตอนจบของเรื่องแม่นากจะถูกปราบด้วยหมอผี หรือสามเณร ถ้าไม่ถูกจับตัวงั้น ผีแม่นากก็จะถูกรบรรมสั่งสอนให้สงบ แต่แม่นากไม่เคยตาย แทนไม่มีฉบับไหนที่แม่นากถูกทำลายดวงวิญญาณ ซึ่งย่อมมีนัยว่าแม่นากสามารถคืนชีพขึ้นมาเมื่อใดก็ได้

ในปี 2542 มีภาพยนตร์ไทยเรื่องหนึ่งที่ถูกจัดว่าเป็นตัวที่ทำให้เกิดการพลิกผันครั้งมหึมาในธุรกิจภาพยนตร์บ้านเรา กับรายได้ 150 ล้านเป็นประวัติการณ์ของภาพยนตร์ไทย และความสำเร็จครั้งยิ่งใหญ่จากงานประกาศผล ภาพยนตร์เอเชียแปซิฟิกครั้งที่ 40 กับ 3 รางวัลที่ได้รับ นั่นคือ กำกับศิลป์ยอดเยี่ยม, และภาพยนตร์ยอดเยี่ยม นอกจากนี้ยังกวาดรางวัลพระสุรัสวดี (ตุ๊กตาทอง) ประจำปี 2542 ไปได้อีกถึง 10 รางวัล รวมถึงได้รับการตอบรับและแรงสนับสนุนจากบรรดานักวิจารณ์อย่างท่วมท้นมากกว่าที่ภาพยนตร์ไทยเรื่องใด ๆ เคยได้รับ ทั้ง ๆ ที่ภาพยนตร์เรื่องนี้เคยถูกผลิตมาแล้วกว่า 20 ครั้งในช่วง 65 ปีที่ผ่านมา และยังเป็นเรื่องคนไทยส่วนใหญ่ทราบกันดีอยู่แล้ว นั่นคือภาพยนตร์เรื่อง “นางนาก” (ดูจากตารางที่ 1)

จากผลการสำรวจของศูนย์วิจัยกสิกรไทยเกี่ยวกับพฤติกรรมการชมภาพยนตร์ของคนกรุงเทพฯและปริมณฑล (ตารางที่ 2) พบว่าคนไทยยังให้ความสนใจที่จะชมภาพยนตร์ไทย คิดเป็นสัดส่วนถึงร้อยละ 69.1 ขณะที่มีเพียงร้อยละ 30.9 ที่ตอบว่าจะไม่ชมภาพยนตร์ไทยเลย นั่นแสดงให้เห็นว่าภาพยนตร์ไทยยังมีความหวัง ขึ้นอยู่กับว่าเราจะมีวิธีการอย่างไรในการดึงคนไทยที่ยังคงไม่ทิ้งภาพยนตร์ไทยให้ออกจากบ้านมาชมได้ และ ทำอย่างไรจึงจะสามารถบวก 2 สิ่ง ความสำเร็จทางด้านรายได้ กับการยอมรับทางด้านคุณภาพเข้าไว้ด้วยกันได้ภายในภาพยนตร์ไทยหนึ่งเรื่อง นั่นคือคำถามที่คนในวงการภาพยนตร์ไทยพยายามหาคำตอบ

ในยุคที่ภาพยนตร์ไทยกำลังอยู่ในภาวะตกต่ำนี้ “คุณภาพ” ของตัวเนื้อหนังเป็นหัวข้อหนึ่งที่ถูกหยิบยกมาถกเถียงกันอยู่เสมอ ๆ ว่า สาเหตุเป็นเพราะภาพยนตร์ไทยไม่มีคุณภาพคนไทยจึงไม่อยากดู หรือเพราะวัฒนธรรมการชมภาพยนตร์ต่างประเทศที่ไหลทะลักเข้ามาพร้อมกับการสื่อสารไร้พรมแดน หรือจากอีกเหตุผลหนึ่งซึ่งเพิ่งได้รับการยอมรับนั่นคือเหตุผลจาก “อคติ” ที่มีต่อภาพยนตร์ไทยที่ทำให้อุตสาหกรรมภาพยนตร์ไทยอยู่ในสภาวะที่คลอนแคลน

ตารางที่ 1 : 20 อันดับภาพยนตร์ไทยทำรายได้สูงสุดตลอดกาล

20 อันดับภาพยนตร์ไทยทำรายได้สูงสุดตลอดกาล		
อันดับ	ชื่อภาพยนตร์ (บริษัทผู้สร้าง-ปีที่ฉาย)	รายได้โดยประมาณ (ล้านบาท)
1	นางนาก (ไท เอนเตอร์เทนเมนท์ - 5242)	150
2	2499 อันธพาลครองเมือง (ไท เอนเตอร์เทนเมนท์- 2540)	75
3	โลกทั้งใบให้นายคนเดียว (อาร์เอส फिल्म - 2538)	55
4	เสียดาย (สหมงคลฟิล์ม - 2538)	52
5	จักรยานสีแดง (แกรมมี่ फिल्म - 2540)	49
6	สติแตกสุดขั้วโลก (ไฟว์สตาร์ - 2539)	48
7	กาเหว่าที่บางเพลง (กันตนา - 2537)	46.5
8	เด็กเซเพล (ไฟว์สตาร์ - 2539)	46
9	คู่กรรม (แกรมมี่ फिल्म - 2538)	44.5
10	เจนนี กลางวันครึ่ง กลางคืนคะ (อาร์เอส फिल्म - 2539)	41.5
11	เกิดอีกที่ต้องมีเธอ (อาร์เอส फिल्म 2538)	40.5
12	เด็กกระเบิด ยึดแล้วยึด (อาร์เอส फिल्म - 2539)	40
13	บุญชู 7 รักเธอคนเดียวตลอดกาลใครอย่าแตะ (ไฟว์สตาร์ - 2536)	32
14	แตกสี่ (อาร์เอส फिल्म - 2542)	30
15	ก๊วยทู่ สยิมก๊วย 2 (ไท เอนเตอร์เทนเมนท์ - 2538)	29
16	303 กลัว/กลัว/อาฆาต (ไท เอนเตอร์เทนเมนท์ - 2541)	28
17	คู่กรรม 2 (นครหลวงฯ - 2539)	28
18	เสือ จิตรพันธ์เสือ (ไฟว์สตาร์ - 2541)	27.5
19	ล่องจัน ขอมองไปนั้นที่เธอฝันยามหนุน (อาร์เอส फिल्म - 2540)	27
20	18-80 เพื่อนที่ไม่ใช่ (อาร์เอส फिल्म - 2540)	26.5

ที่มา : นิตยสารเอนเตอร์เทน Extra 1999 (1998)

ตารางที่ 2 : ผลการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อภาพยนตร์ไทย

	ร้อยละ	เหตุผลและแรงจูงใจ	ร้อยละ
ชมภาพยนตร์ไทย	69.1	ภาพยนตร์ไทยมีการพัฒนามากขึ้น	41.9
		ชื่นชอบดารานำแสดง	17.8
		ภาพยนตร์ไทยดี	17.6
		ภาพยนตร์ไทยมีคุณภาพไม่ต่างจากภาพยนตร์ต่างประเทศ	10.8
		ช่วงเวลานั้นไม่มีโปรแกรมภาพยนตร์ต่างประเทศที่น่าสนใจ	8.0
		อื่น ๆ	3.9
ไม่ชมภาพยนตร์ไทย	30.9	เนื้อหาสาระไม่น่าสนใจ	70.1
		เทคนิคการถ่ายทำไม่ดี	9.1
		ดารานำแสดงเล่นไม่ถึงบทบาท	6.2
		อื่น ๆ	14.6

ช่วงเวลาสำรวจ 29 เมษายน – 21 พฤษภาคม 2542 กลุ่มตัวอย่าง 1,432 คน

ที่มา : โพลล์ศูนย์วิจัยกสิกรไทย

คงต้องย้อนกลับไปในปี 40 เพราะเป็นปีที่ภาพยนตร์ไทยดูจะพอมีความหวังในเรื่องของคุณภาพของภาพยนตร์ เพราะในปีนั้นมีภาพยนตร์ไทยถึง 3 เรื่องที่โดยรวม ๆ แล้วได้รับการยอมรับในด้านคุณภาพและการพัฒนาในตัวเอง รวมทั้งความหลากหลายในเนื้อหาที่ต่างกันไป เริ่มจาก “2499 อันธพาลครองเมือง” ของนนทรี นิมิบุตร ตามมาด้วย “ฝัน บ้า คาราโอเกะ” ของเป็นเอก รัตนเรือง และปลายปียังมี “ห้าฟ้าลิขิต” ของผู้กำกับออกไซด์ แปง ชุน มาปิดท้าย พูดง่าย ๆ ว่าถ้าคนดูเรียกร้อง หรือถามหาภาพยนตร์ไทยคุณภาพในปี 40 นั้นเห็นจะไม่ผิดหวัง แต่ในจำนวนผู้ที่ร้องหาคุณภาพของภาพยนตร์ไทยนั้นมีสักกี่คนที่ได้ออกจากบ้านไปชมภาพยนตร์ที่ได้รับการยอมรับนี้ เพราะจากรายได้ของภาพยนตร์คุณภาพทั้ง 3 เรื่องนี้มีเพียง “2499 อันธพาลครองเมือง” เท่านั้นที่กวาดรายได้ไปมากเป็นประวัติการณ์ 75 ล้านบาท ส่วนอีกสองเรื่องแทบไม่น่าหยิบมาพูดถึงในเรื่องของรายได้ ในขณะที่ภาพยนตร์ที่ทำรายได้อันดับต้น ๆ ของปี 40 กลับเป็นภาพยนตร์

จากค่ายแกรมมี่ พิล์ม และอาร์เอสฟิล์ม นั่นคือ จักรยานสีแดง , ล่องจุ่น ของหมอนบินนั้นที่เธอฝัน ยามหนุ่ม, และ 18-80 เพื่อนซี้ไม่มีซั้ว ที่ได้ไป 49 , 27 และ 26.5 ล้านบาท ตามลำดับ

พอมายปี 2541 จริงอยู่ว่าภาวะทางเศรษฐกิจนั้นอาจทำให้โปรเจกต์ภาพยนตร์ไทยของบาง ค่ายมีชะงักงันกันไปบ้าง แต่ก็อดไม่ได้ที่จะต้องถามหาถึงคุณภาพในงานที่ถูกผลิตออกมา สำหรับ ปี 41 นั้นดูจะมีอยู่เพียงเรื่องเดียวที่ได้รับการยอมรับในวงกว้างในเรื่องของคุณภาพ นั่นคือ "รักออก แบบไม่ได้" จาก แกรมมี่ พิล์ม แต่ในขณะที่เดียวกันภาพยนตร์ที่ได้รับการยอมรับทางด้านคุณภาพ มากที่สุดเพียงเรื่องเดียวนั้นกลับทำเงินได้เพียง 21.5 ล้านบาทนั้น!

แต่ "นางนาก" ภาพยนตร์ที่เกิดจากการผลิตซ้ำนี้สามารถประสบความสำเร็จทั้งทางด้าน คำวิจารณ์และรายได้

คุณพรชัย วิริยะประภานนท์ หรือเจ้าของนามปากกา "นรา" นักวิจารณ์ภาพยนตร์ กล่าวว่า เหตุที่ทำให้ภาพยนตร์เรื่อง "นางนาก" นำนำมาศึกษาอย่างจริงจังนั้นเนื่องด้วยเหตุผลหลาย ประการ (สัมภาษณ์, 21 พฤศจิกายน 2542)

ประการแรก "นางนาก" เป็นภาพยนตร์ไทยเรื่องแรกในรอบหลาย ๆ ปีที่ประสบความสำเร็จทั้งทางด้านรายได้และคำวิจารณ์ ซึ่งภาพยนตร์ไทยน้อยเรื่องจะทำได้ หากเป็นเมื่อ 20 ปีก่อน อาจเป็นเรื่องที่ง่ายกว่านี้ แต่สำหรับยุคนี้ถือว่าเป็นสิ่งที่ยากมาก อันเนื่องมาจากคู่แข่งที่มากขึ้น ค่านิยมของคนดูหนังที่เหวี่ยงไปทางหนังฝรั่งมากกว่า และในระยะหลัง ๆ นี้หนังไทยก็ชักจะหลุดออก จากกระแสรับรู้ของคนส่วนใหญ่ คือหายไปจากความสนใจของคนดู แต่ "นางนาก" สามารถมา เป็นเรื่องที่ทุกคนกล่าวขวัญถึง ทำให้ทุกคนทุกระดับหันมาสนใจ และดึงคนทุกกลุ่มให้มาดู รวมถึง กลุ่มคนที่ดูหนังฝรั่ง ชาวบ้านที่ไม่เคยเข้าโรงหนังมานานแล้วก็มาดู นั้นหมายความว่า "นางนาก" ต้องมีอะไรบางอย่างที่พิเศษกว่าภาพยนตร์เรื่องอื่น ๆ ที่เกิดในยุคเดียวกันซึ่งเป็นสิ่งที่เราน่าจะ ศึกษา

ในทรรศนะของคุณพรชัย ภาพยนตร์ที่ถูกวัดว่าประสบความสำเร็จนั้นสามารถวัดได้ 2 แบบ นั่นคือทางด้านรายได้ และคำวิจารณ์ ซึ่งโดยส่วนใหญ่จะแยกกันไปอย่างชัดเจน ผู้ที่ต้องการ ผลิตภาพยนตร์ด้วยเหตุผลทางการเงิน ก็มักจะไม่คิดยกระดับหรือใส่เนื้อหาเข้าไปในงาน ในขณะที่ กลุ่มซึ่งสนใจในเรื่องของศิลปะและความประเทืองปัญญาทั้งหลายก็แทบจะไม่ได้มองเลยว่า ภาพยนตร์เรื่องนั้น ๆ จะไปตอบสนองให้กับคนต่างระดับได้อย่างไร งานที่ทำออกมาจึงเป็นเหมือน

งานที่ทำเพื่อสนองความต้องการของตัวเอง เป็นการใช้ความสามารถ ใช้ความคิดเท่านั้น เช่นเดียวกับในอดีตที่ผ่านมา กับผลงานของกลุ่มผู้กำกับกลุ่มนิเวศที่ไปได้เนื้อหาจากประเทศตะวันตก มาแล้วนำมาประยุกต์ให้เข้ากับความเป็นไทย ถ้ามองในความเป็นหนังก็นับว่าเป็นหนังที่ดี แต่ไม่สามารถสะท้อนความเป็นไทยได้ และไม่สามารรถสู้กับคนหลายระดับได้จึงล้มเหลว แต่ “นางนาก” เป็นภาพยนตร์ที่ประสบความสำเร็จทั้งสองอย่าง

และในอีกเหตุผลหนึ่งก็คือ ตัวภาพยนตร์เรื่อง “นางนาก” เอง มีความน่าสนใจ ในแง่ที่ “นางนาก” เป็นเรื่องของคนไทยคุ้นกันดีอยู่แล้ว และมีการทำออกมาเป็นภาพยนตร์หลายครั้งหลายครา แต่เมื่อได้รับการหยิบจับมาทำใหม่ก็ยิ่งได้รับการตอบรับจากคนดู และตัวหนังเองยังสามารถโยงไปถึงแง่มุมต่าง ๆ ได้อีกหลายแง่มุม เช่นตอบสนองพื้นฐานของคนไทยในเรื่องของการโยยหาอดีต ในความเป็นศิลปะของตัวหนัง คุณค่าโดยเนื้อหาสาระของตัวหนัง เช่น เรื่องความเชื่อของคนไทย ก็มีอยู่ในตัวหนัง

“ความสำเร็จของ “นางนาก” ไม่ได้แปลว่า ยุคเฟื่องฟูของหนังไทยหวนคืนกลับมาแล้ว แต่แสดงให้เห็นว่าเส้นทางของหนังไทยก้าวถึงจุดเปลี่ยนแปลงอีกครั้ง ความสำเร็จของ “นางนาก” ไม่ได้ช่วยสลายปัญหา แต่ “นางนาก” เป็นจุดเริ่มต้นที่น่ายินดี เป็นบทเรียนสำคัญที่เรียกร้องให้ทุกฝ่าย “ทำการบ้าน” ให้ถึงขั้นยิ่งขึ้น กระแสร้อนแรงสำหรับภาพยนตร์ไทยไม่ได้เกิดขึ้นบ่อยนัก ดังนั้นเมื่อเกิดขึ้นสักครั้งจึงควรยึดกุมให้เกิดประโยชน์สูงสุด ไม่ควรปล่อยให้กระแส “นางนาก” เกิดขึ้นและจบลงอย่างรวดเร็วเป็นไฟไหม้ฟางเหมือนที่ผ่านมา” (พรชัย วิริยะประภานนท์, สัมภาษณ์, 21 พฤศจิกายน 2542)

ภาพยนตร์เรื่อง “นางนาก” ทำให้ไม่สามารถปฏิเสธได้ว่า ตำนานแม่นากพระโขนงที่ดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยการถูกนำมาทำใหม่ผ่านสื่ออยู่เสมอ ๆ และการผลิตซ้ำภาพยนตร์นั้นน่าจะได้รับการหยิบยกขึ้นมาศึกษา ในที่นี้ไม่ได้หมายความว่าภาพยนตร์เรื่อง “นางนาก” จะดีกว่าภาพยนตร์แม่นากพระโขนงในภาคอื่น ๆ ทั้งนี้เพราะการรับรู้ชนบในภาพยนตร์ของคนดู และการพัฒนาทางด้านเทคนิค มีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคตามสมัย ภาพยนตร์แต่ละเรื่องที่สร้างในช่วงเวลาที่ต่างกัน จะมีความลงตัวในบริบทที่ต่างกันออกไปด้วย แต่การนำตำนานมาผลิตซ้ำเพื่อให้สอดคล้องกับยุคสมัยนั้นมีการสร้างสรรค์หรือไม่อย่างไร

นอกจากนี้ด้วยพบว่า ปัจจุบันกระแสวิพากษ์วิจารณ์หรือการวิจัยงานทางด้านสื่อสารมวลชน ไม่ว่าจะ เป็นภาพยนตร์หรือละครโทรทัศน์ ในประเทศไทยนั้น มักจะเน้นไปที่การวิเคราะห์ในแง่

มุมมองแบบมโนคติ คือเน้นการวิเคราะห์อุดมการณ์ การถ่ายทอดวัฒนธรรมและผลกระทบมากกว่าในมิติของการสร้างสรรค์ และความเป็นประติฐกรรมทางศิลปะ จึงทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษา “การสร้างสรรค้ในการผลิตซ้ำภาพยนตร์ที่มาจากตำนาน แม่นากพระโขนง” ทั้งในด้านการผลิต เนื้อหา การนำเสนอ อย่างละเอียด โดยเน้นไปที่การศึกษาด้านสุนทรียะของภาพยนตร์ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาภาพยนตร์ไทยและเปิดแง่มุมใหม่ในการศึกษาวิจัยงานด้านภาพยนตร์ต่อไป

ชื่อแม่นากพระโขนงนั้นบางครั้งจะพบการสะกดที่แตกต่างกันออกไป บ้างสะกดด้วย ก.ไก่ “นาก” ที่หมายถึงเครื่องประดับชนิดหนึ่ง บ้างสะกดด้วย ค.ควาย “นาค” ซึ่งหมายถึงงูใหญ่ หรือ ช้าง ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ขอใช้คำว่า “นาก” ในการกล่าวถึงแม่นากอันเป็นที่มาของตำนาน แม่นากพระโขนง เว้นเฉพาะในบางแห่งที่เป็นชื่อเฉพาะของภาพยนตร์ หรือตัวละครในภาพยนตร์ ที่ใช้ “นาค” และต้องการอ้างถึงโดยตรงจึงจะใช้ตามต้นฉบับ เพราะความคิดที่ว่า คนแต่ก่อนนิยมตั้งชื่อนากในความหมายของเครื่องประดับอย่างชื่อทอง ชื่อเงิน มากกว่าที่จะตั้งชื่อว่า “นาค” ซึ่งหมายถึงงูใหญ่ หรือช้าง และจากหลักฐานเก่าสุดที่คุณอนเนก นาวิกมูล (2543) เคยพบคือ ข้อเขียนของ ก.ศ.ร.กุหลาบ ในหนังสือสยามประเพณี ฉบับมีนาคม ร.ศ.118 หรือ พ.ศ.2442 โดยในสยามประเทศฉบับดังกล่าว มีผู้อ่านคนหนึ่งซึ่งใช้นามแฝงว่า “ผู้รับสยามประเพณีแต่เดิม” เขียนคำถามในรูปของโคลงสี่สุภาพมาถามนายกุหลาบผู้รอบรู้เรื่องเก่าว่า “เรื่องนางนากปีศาจนั้น” เปนไฉน หนะพอ คนเขาลือกันมาแต่โบราณว่าอาจช่วยผีทำนาได้ ข้อเท็จจริงเป็นอย่างไร ขอได้โปรดช่วยอธิบาย จะสังเกตุเห็นว่าในสมัยนั้นสะกดชื่อแม่นากด้วยตัว ก ไก่ และสะกดแบบนี้มาตลอดจนราว พ.ศ.2470 จึงเริ่มเขียน นาค สะกดด้วย ค ควาย จนกระทั่งเห็นจนชินตา

ข้อสันนิษฐาน :

ในการถ่ายทอดเรื่องราวตำนานแม่นากพระโขนง ผ่านทางสื่อภาพยนตร์ครั้งแล้วครั้งเล่า นั้น ส่วนใหญ่ล้วนมีการเปลี่ยนแปลง สร้างสรรค้ใน 3 ลักษณะ คือ การตีความ วิธีการเล่าเรื่อง และ /หรือ การใช้ศิลปะและเทคนิคทางภาพยนตร์

ปัญหานำวิจัย

1. ในการผลิตซ้ำภาพยนตร์ไทยจากตำนาน “แม่นากพระโขนง” ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2520-2542 มีความแตกต่างกันอย่างไรบ้าง
2. วิธีการสร้างสรรค์ในการผลิตซ้ำในงานภาพยนตร์เรื่อง “นางนาก” ปี 2542 มีอะไรบ้าง และผู้สร้างมีกระบวนการและวิธีการผลิต เพื่อก่อให้เกิดสิ่งสร้างสรรค์ในภาพยนตร์อย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษา การตีความ วิธีการเล่าเรื่อง การใช้ศิลปะและเทคนิคทางภาพยนตร์ ที่ถ่ายทอดตำนาน “แม่นากพระโขนง” ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2520-2542
2. เพื่อศึกษาวิธีการสร้างสรรค์ผลงาน เทคนิคการผลิต วิธีการนำเสนอ ที่มีผลสัมพันธ์กับสิ่งสร้างสรรค์ในงานเฉพาะเรื่อง “นางนาก” ปี 2542

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้จะศึกษาการสร้างสรรค์ในการผลิตซ้ำภาพยนตร์ที่มาจากตำนาน “แม่นากพระโขนง” โดยจะศึกษาในเรื่องของการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ทั้งจากการตีความ การเล่าเรื่อง องค์ประกอบทางศิลปะของภาพยนตร์ ที่ปรากฏในภาพยนตร์ที่มาจากตำนานแม่นากพระโขนง โดยผู้วิจัยเลือกศึกษาภาพยนตร์ 5 เรื่องที่ออกฉายในระหว่างปีพ.ศ. 2520 –2542 เนื่องจากภาพยนตร์แม่นากพระโขนงที่สร้างในปีก่อนหน้านี้นี้ ยังไม่มีการเก็บรวบรวมฟิล์มภาพยนตร์ได้ครบทั้งเรื่องยกเว้นภาพยนตร์เรื่อง “แม่นากพระโขนง” ที่สร้างในปี พ.ศ.2502 โดยเสน่ห์ศิลป์ภาพยนตร์ ซึ่งได้รับการอัดสำเนาไว้ในเทปบันทึกภาพแล้วเช่นกัน เป็นงานกำกับการแสดงของ รังสี ทัศนพยัคฆ์ อำนวยการสร้างโดย เสน่ห์ โกมารชุน แต่เป็นภาพยนตร์เงียบ ไม่ใช่ภาพยนตร์เสียงในฟิล์มหรือใช้พากย์เสียงลงในฟิล์ม ต้องใช้คนพากย์สดเวลาที่จัดฉายในแต่ละครั้ง จึงไม่สามารถนำมาศึกษาตามวัตถุประสงค์ได้

สำหรับภาพยนตร์ 5 เรื่องที่ออกฉายในปี 2520-2542 ซึ่งเป็นภาพยนตร์ที่ได้รับการอัดสำเนาไว้ในเทปบันทึกภาพหรือวิดีโอ (video) แล้ว มีดังนี้

1. "แม่นาคพระโขนง" ปี พ.ศ. 2520
 อำนวยการสร้างโดย ศักดา ศิริรัตน์ปัญญา, กำกับการแสดงโดย เสนีย์ เป้าประดิษฐ์
2. "แม่นาคอาละวาด" ปี พ.ศ. 2531
 อำนวยการสร้างโดย ฉันทนา ดวงทองดี, กำกับการแสดงโดย สุริยน ดวงทองดี
3. "แม่นาคคืนชีพ" ปี พ.ศ. 2532
 อำนวยการสร้างโดย ศุภกิตติ อัมพพ, กำกับการแสดงโดย วินิจ ภัคดีวิจิตร
4. "สัญญาใจแม่นาคพระโขนง" ปี พ.ศ. 2535
 อำนวยการสร้างและ กำกับการแสดงโดย เสนีย์ โกมารชุน
5. "นางนาก" ปี พ.ศ. 2542
 อำนวยการสร้างโดย วิสูตร พูลวรลักษณ์, กำกับการแสดงโดย นนทรีย์ นิมิบุตร

นิยามศัพท์

การสร้างสรรค์	หมายถึง	ความพยายามที่จะประดิษฐ์หรือหาหนทางที่จะทำให้เรื่องเดิมกลายเป็นเรื่องใหม่ที่มีลักษณะเฉพาะ โดยใช้กลวิธีทางภาพยนตร์ ได้แก่ การตีความใหม่ แง่มุมใหม่ การผสมสูตรการเล่าเรื่องใหม่ เทคนิควิธีใหม่ และ/หรือวิธีการนำเสนอแบบใหม่ ๆ
การผลิตซ้ำ	หมายถึง	การนำเอาภาพยนตร์ซึ่งเคยมีการผลิตมาก่อนแล้วมาสร้างใหม่อีกครั้ง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. การศึกษาครั้งนี้คาดว่าจะเป็แนวทางสำหรับผู้ทีสนใจในการศึกษาด้านสื่อภาพยนตร์ต่อไป เพราะยังไม่ม้งานวิจัยทีเจาะลึกในเรื่องการสร้างสรรคิในการผลิตซ้ำนี้มาก่อน
2. การศึกษาในครั้งนี้จะเป็นการเปิดแง่มุมใหม่ทางการศึกษาด้านวิชาการนิเทศศาสตร์ ซึ่งเน้นการศึกษาไปที่การสร้างสรรคิและสุนทรียะในภาพยนตร์
3. การวิจัยครั้งนี้จะอธิบายให้เห็นกระบวนการขั้นตอนการทำงานในในการผลิตซ้ำภาพยนตร์เรื่อง "นางนาก" ซึ่งข้อมูลจากการวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้สร้างและผู้ทีสนใจศึกษาภาพยนตร์ไทยต่อ ๆ ไป
4. การศึกษาในครั้งนี้จะเป็นแรงกระตุ้นให้เห็นพลังสร้างสรรคิ เพื่อเป็นประโยชน์ในการพัฒนาอุตสาหกรรมภาพยนตร์ไทยต่อไป